

dobe neki vradni razglasi po slovenski; sicer pa ni od slovenščine ne duha ne sluha.

Pred 50—60 leti je bilo v slovenskem delu naše škofije le 4—5 šol. Cerkljovska, bovčonska, tominska, kanalska in čerliška so, kar je meni znano, najstareje; te šole pa so bile nemške, namestnice mestnih šol, in njih naloga ni bila, ravno ljudsko omiko razširjati, ampak imele so le otroke, za dalje učenje pripravljati. Francozka vlada je nemščino pregnala, in zraven francozkega je postal laški vradni jezik in šolski. Po francozkih vojskah je nastopila spet nemščina v šolah in vradnijah zvun vikše sodnije, koja vraduje še zdaj po laški.

V mestnih šolah se nam je pred 20 leti nemška abeceda, in katekizem po domače razlagal, dokler smo se s pomočjo slovenskega imenika toliko nemških besed naučili, da smo za silo učni jezik razumeli.

Iz nekega slovenskega berila — edinega v takratnem 1. normalnem razredu — se spomnim še neke pravlice od „koze, ki je bila prišla na dilje“. Zgovarjali pa smo po hotentoški in v svoji otroški pameti nismo mogli verjeti, da bi bil to materni jezik. V gimnazii mi se je pozdevalo, da „carskoje selo“, „novaja zemlja“, „strelci“ diši nekako po slovensko, pa ni ga bilo, da bi mi bil to poterdil. In kar se tiče 80 milijonov Slovanov, mi je bilo nekako pri sercu kakor Galilei-u z njegovim „e pur si muove“. — „Dober dar za mlade ljudi (pervo moje šolsko darilo), „vsakdanji kruh“ (očetove molitvene bukve), neko celjsko evangelje in „promptuarium concionatorum Joannis a St. Cruce“, s prelepimi citati pa strašnim pravopisom — to je bil vès slovenski zaklad v moji mladosti, ki sem ga, sam ne vem, kako in kje, zavohal. Imel sem neko nerazumljivo predčutje, da zvun edinozveličavne šolske šare bi utegnulo biti vendar še kaj družega na svetu, pa — pomagaj si človek v debeli megli in čerini noči brez svetilnice! Res je, da se je Val. Staničev štentorski glas že razlegal takrat po naših okrajnah, ki so še le tako reči v pervo zvedile, da za Nanosom in Prediljem živijo nam sorodni Slovenci. Pri Paternolli-tu so bile razstavljene slovenske bukve, na kmetih se je paternoster bolj in bolj molitvenim bukvam umikal; šole so se množile in rastle ko gobe, tako, da jih zdaj že čez 80 (rednih in za silo) imamo. Pa za vse to smo se mi „humanisti“ malo zmenili, mi smo imeli le za slavno Iliado oči in ušesa za Cicerona.

Ta kosček autobiografije naj zaznamuje, kolikor more predposlednjo dobo, ki je bila že enmalo bolja od poprejšne.

Pa „dum medium silentium tenerent omnia, et nox in suo cursu medium iter haberet“ (Sap.) — priplava tudi nam mila danica na slovenskem obzorji.

Možem, pri kterih se z visoko in upljivno deržavno službo bister um ujema in modrost. je dano večkrat, zagrinjalo prihodnosti odgerniti. V njih rokah se stekajo niti javnega življenja, in ker imajo priložnost, pogledovati med kolesa in zobove umetne deržavne mašine, naletijo večkrat na pomanjkljivosti, od kterih se drugim kar ne sanja ne; in če imajo zraven še serce na pravem kraji, bojo berž naznanili: tu klopoče nekaj in škriplje, tam je mazila treba in poprav.

Tako je bilo pri nas v Avstrii poslednji čas pred letom 1848, kakor v politiki tako sosebno v šolskih rečeh. Zvedenci terdijo, da šolske prenapredbe so bile že sklenjene in določene, ko je znani vihár s piškovicim vred tudi mnogo dobrega poderl, da je bilo treba vse iznova zidati. In kar bom o naših zadevah povedal, poterjuje to mnenje.

Bilo je oktobra mesca 1847, ko je še vse spalo v sladki in srečni nevednosti in potrebe prenapredb še nihče ni čutil. Primerilo se je, da grem memo šolskega poslopja, od kterega sem bil, dva mesca popred doveršivši modroslovske tečaje, slovo vzal, in zapazivši na čerini deski nek poseben razglas, stopim v vežo in berem — gotovo najčudnišo reč v svojem življenji: „Ustanovljene ste na go-

riškem modroslovnem učilišču samostojne učilnici za deželni jezik slovenski in laški in tretja učilnica za kmetijstvo“. Sprožil je bil menda to važno reč tedanji vodja modroslovskega učilišča Avgustin baron Codelli, stolni prošt. — Znanci smo se popraševali, kaj to pomeni, in ali se bo treba teh novih naukov udeleževati, in kterih. Ko se je ob novem letu 1848 ta nova šola začela, je derlo vse v laške razrede z mano vred, v slovenske pa je bolj radovednost gnala nektore, kot prava zavest važnega cilja in konca. Tu nas trešči duh časa po glavi in nov svet se nam odpre. Suščeva zora tistega leta ni bila ravno „misis amica“; in kako bi ne bile omolknile modrice! Rožljanje orožja in vojaške vaje so bile oskrunile njih svetišče.

Po reformativnem puškarenji leta 1848 — 1849 nastopi za šolstvo doba prenapredb. Prestopna doba ima vselej in povsod svoje sitnosti in težave, morda največje pa pri šolstvu, in sosebno pri nas.

Goriška gimnazija, da si ravno 25 dolgih milj od nemške meje med slovenskim in furlanskim ljudstvom, se šteje že čez 70 let za „äusserste deutsche Culturstätte“ v jugozahodu. Leta 1850 je prišel „Organisationsentwurf für die österr. Gymnasien“ — gimnazijalni „koran“ na svetlo, in prusijanski cepič se je moral berž ko je bilo mogoče tudi divjemu drevésu na bregu Soče vcepiti. Z Dunaja nam pošljejo mogočnega organizatorja, moža železne volje. Našel je tla, kakor sam pravi, po mnogoterih upljivih spodkopane. Po dolgem parlamentiranji leta 1849, — gimnazija je imela tisto leto demokratično ustavo — se je udalo modroslovnno učilišče in se združilo leta 1850 s ponosno novo gimnazijo. Kakor okorna lakaja v novi livreji ste stopale za starim gospodom slovenščina in laščina pričakovaje novih povelj. O tem času se je začelo veliko preselovanje, prava „Völkerwanderung-a“ z novim duhom navdanih učencikov, kterih sem, razun starih invalidov, ki so sčasoma odpadli, od leta 1850 do 1860 v vsem skupaj 40 (piši in izgovori štirideset!) našel. (Dal. sl.)

Národne pripovedke iz Varaždinske okolice.

Nabral M. Kračmanov.

2. Žena vučica.

Tak je bil jeden grof koj je melin imel vu kojem po noči nigdo ne ufal stanovati, ar saku noč je došel vuk tam i gdo god je bil v melinu sakoga je požrl. Jen put reče grof, gdo god bude v melinu jednu noč spaval njegov bude. Za to vreme našel se je jeden dečko koj si je navek mislil kak bi mogel vu njem prenočiti. Odišel je grofu, rekel da on vu melinu prenočiti hoče. Onda je odišel k melinu, zel si je deske i nje je odnesel gore na pante. Za tim si je ognja zakuril i grel se je.

Kad je čul da vuk ide, postavil je kobilu (na čem se obruči delaju) kraj ognja, sam pak brzo gore na deske odide. Vuk je došel i svud po melinu gledal, ali nikaj nije našel. Odide k ognju, sleče kožu, a ov ga zgora gleda. Ali eto 'z vuka lepa devojka. Njoj se je dremalo i zaspala je, a ov stiha dole je zišel, ovu kožu zel i pod melin s 3 čavli pribil. Kad je videl da to nije vuk neg ženska, ni se bojal, neg ju je zbudil. Kad se je prebudila, hotela je pograbití kožu. Kad je videla da je nega, pograbila ga je za ruku i hotela ga je tuči. Kad je on to videl reče: jošće ne je bog stvoril tu žensku koja bi mene stukla. Onda počela ga je moliti da joj naj kožu dá. On ne hotel dati. Ona je rekla, ako najde kožu, da bu za njega zlo. I ne se nikam dala iz melina. Onda su tak dugo bili v melinu dok je on nju za ženu zel. Dugo so skup živeli i dobili su jedno dete. Kad muža jen put ne bilo doma, išla je ona pod melin i našla je kožu pak ju je oblekla. Postala je vuk i odišla je.

Došel je on dimo i našel dete plakati i pital ga je kaj plače. Ono reklo da je mati nekam odišla. On taki je išel

gledat pod melin i nije našel kožu. Znal je taki kak je. Zeme pušku i ide ju iskat.

Došel je žalosten na jedno križanje, zestal ga je jen človek i pital ga je kaj je došel i kaj išče. Ov je povedal kak je i človek ji rekel: ja sem vučji pastir, ja tebe hočem pomoči, ja bum 'se vuke dozval, ako ju ne budeš poznal, jao tebi. Ov je rekel da ju pozna, a človek je puhnul v rog.

Došli so vuki, pita ga: jeli ovde? On reče: nije. Tak drugi i tretji put načini i pita: jeli ovde? On reče: je, on koj naj zajdni ide. Onda ga je vučji pastir slekel. Ov si ju je zel i dimo odpeljal i onda su još dugo skup živeli.

3. Nezadovoljna žena.

Vu jednom selu živel je jenput jeden ribar i ov imel je jako pohusnu ženu. Jenput išel je lovit ribe vu jen potok i ne mogel nikaj vloviti. Na jenput spazil je jednu ribu i on je nju zakvačil z vudicom. Riba ga je prosila da ju nek nazad pusti vu vodu i on ju je pustil. Onda ga je pitala riba, da kaj oče zato kaj ju je pustil nazad vu vodu. On ji je rekel: a kaj bi ti, boga ribica, meni dala kad sama nikaj nemaš? No, samo ti reci meni kaj očes, ja bum vre mogla dati ti. Onda je ribar nju zaprosil da bi mu dala navek dobro na svetu i sreču sakomu poslu. Onda je riba znikla i on je išel dimo. Došel je dimo i povedal je ženi kaj mu se je pripetilo. Onda mu je ona rekla: a, ti si itak veliki bedak, a kaj si si to išel prosit, kaj nesi znal nikaj boljšega prositi? idi vezda nazad pak ju prosi da nek napravi da bude naša hiža mam na tri kondinacije, da ne budemo vu ovaki kolibi. On je išel i došel je do onoga mesta i počel je ribu zvati. Riba došla je van i pitala ga je da kaj on oče od nje. Onda je on rekel: moja žena neće tak kak ja očem. A kaj oče? Ona oče da naša hiža bude na tri kondinacije. No, idi dimo, ona već ima na tri kondinacije hižu i nutri sedi već. On je išel dimo i našel je lepu hižu i svoju ženu vu nutri. Onda bila je nekuliku danov vu ovi veliki hiži. Za jeden časek rekla je mužu: idi ti pak ribu zvat i reci ji da ti nek napravi da bum ja velika gospa i da bum imela puno lepih oprav pak da bum jako lepa. On je bil žalosten i išel je pak iskat onu ribu. Došel je do onoga potoka i počel je ribu zvati. Onda mu se je riba pokazala i pitala ga je da kaj oče pak. On ji je odgovoril: moja žena neće tak kak ja očem. A kaj ona oče? Ona oče da bude velika gospa i da bude imela puno lepih oprav i da bu jako lepa. No, idi dimo, ona već ima kaj si je želela. On je išel dimo i ona imela je već se kaj si je želela. Onda je bila nekuliko danov zadovoljna, ali onda je pak rekla mužu: idi tam pak iskat ribu i reci ji nek ti napravi da bum ja grofica. On je išel i bil je jako žalosten, došel je do onoga potoka i počel je pak ribu zvati. Onda mu se je riba pokazala i pitala ga je da kaj pak oče. On je rekel: moja žena neće tak kak ja očem. A kaj oče? Ona već oče biti grofica. No idi, ona je već grofica. On je išel, žena mu je već bila grofica. Onda je ona pak rekla za nekoliko danov mužu: idi pak iskat ribu i reci ji da nek ti napravi da bum ja carica celoga sveta i da bum pak vekšu hižu imela. On je išel i došel je do onoga potoka i počel je pak ribu zvati, i riba mu se je pokazala i pitala ga je da kaj oče. Onda je on rekel: moja žena neće tak kak ja očem. A kaj oče? Ona oče biti carica celoga sveta. Onda mu je riba rekla: idi dimo ona je već kaj si je želela. On je išel dimo i našel ju je kaj je bila carica celoga sveta i sami generali bili su okol nje. Ona je bila nekuliko danov carica, onda je rekla: idi ti, moj muž, pak iskat onu ribu i reci ji, nek ti napravi da bum ja bog. Onda je bil on jako žalosten i išel je iskat onu ribu i došel je do onoga potoka i počel je ribu zvati. I riba ga je pitala da kaj oče. On je nji rekel: moja žena neće tak kak ja očem. A kaj oče? pitala ga je riba. Ona oče biti bog. Onda je rekla riba: idi samo dimo,

ona ti je već bog. On je išel dimo, ali kaj? on je našel onu istu kolibicu vu koji je bil negda. — To je kraj.

Različne misli.

Okó.

Okó je solnce tvojega telesa,
Je vrag in angelj tvojega pokoja,
Žerjavica peklenkega pozoja,
Je čisti žark, ki v njem blešče nebesa.

Beseda.

Beseda je iz serca izkresana,
Netilo serčno iskrica paleča,
Je lek hladiven, rožica cveteča,
Pušica v žive persa zakopana.

Misel.

Električna je iskra misel tvoja,
Ne zre na uro, ko po zemlji šviga;
Čez svet jo lahka perotnica vzdiga
Od pekla do nebeških vrat podboja.

Vést.

Vést je na sercu oljkina mladika,
Če po pravice blagem potu hodiš;
Če pa v slepote kužni mlaki blodiš,
Je pisan gad, ki te brez mira pika.

Dobre dela.

Visoka lestva so pobožne djanja,
Sloní na nebu, v zemljo se opera,
Po njej človeka vodi terdna vera,
In z nado se ljubezen na-nj naslanja.

Obup.

Obup je brezden, ki se v pekel steza,
Kdor pade va-nj, iz njega več ne more,
Nič več ne vidi upa mile zore,
Od dné do dné globeje se pogreza.

Fr. Cegnar.

Dopisi.

Iz Ljubljane. Še pet tednov, in nova postava za obertnike in rokodelce ima moč zadobiti, pa razglasa slovenskega še zmiraj ni. Rokodelci v Ljubljani in po deželi bi postavili, ktera je za njih prihodnost tako važna, radi na drobno zvedili in željno pričakujejo nje razglasa v jeziku, ki ga razumejo. „Novice“ so sicer naznanile poglobitniše razdelke nove postave, al celo od konca do kraja natisniti so obljubile, kadar pride v avtentični prestavi na svetlo. Žal nam je, da ne moremo obljube spolniti, čeravno je čas začetka nove postave že blizo. Kupčijska in obertnijska zbornica krajnska je že uverstila zdruštva (Genossenschaften). Kadar pride na to, da se imajo ustanoviti, bojo naši ljudje debelo gledali, kaj je to, ker postave, ki jih določuje, ne poznajo. Živa potreba je, da sl. ministerstvo bi dalo berž saj take postave v različnih avstrijskih jezikih tiskati, ki globoko segajo v življenje narodov, ki nemškega jezika ne razumejo, jim tedaj nemški razglasi nič ne pomagajo. — Iz tiste zgodbe v Bledu leta 1813, ki so jo unidan „Novice“ popisale pod naslovom „Serčne Blejke“, je gosp. Germovnik, priročnik tukajšne biblioteke, napravil igro z narodnimi pesmami in plesi, ki se bo 26. dan tega mesca igrala v tukajšnjem gledišu; dekoracija, ki predstavlja okolico blejskega jezera, je nalaš za to igro narejena. Radostni pričakujemo večera, ki nam ima v igrokazu podati kosček domače zgodovine, pa radovedni smo tudi viditi, kako bo gosp. pisatelj rešil težavno nalogo, iz preproste dogodnice napraviti veliko gledišno igro, in kako bo junaške Blejke postavil „auf die Bretter, die die Welt bedeuten“. Če bo igra dopadla, se bo, kakor se nam je povedalo, prestavila v domači jezik. — Ljubljanske cukrarnice je žalibog! res konec, ker uni teden je bila tudi še ostalim 82 delavcom služba odpovedana z mesično plačo.